

RAMAZAN VE BAYRAMLAR

Halit Erkiletlioğlu

Orta yaş ve üzerindeki nesillerin her ramazan ayı geldiğinde ‘‘ah! O eski ramazanlar, bayramlar’’ dediğini yaygın olarak duyarız. Genç nesillerin anlayamadıkları bu eski günlere hasretin sebebi ne veya neler olabilir?

Cep telefonu henüz icat edilmediği gibi manuel telefonun da yaygın olmadığı, bilgisayar ve internet kavramlarının henüz bilinmediği, uçağa binmenin hayal bile edilemediği, nakliye denilince at ve eşeğin anlaşıldığı, araba denilince el veya at arabasının akla geldiği bir dönemin sosyal hayatından gelin birkaç başlık aktaralım. Aktaralım da hırs, tamah ve ahlâksızlığın olmadığı, aile, komşu ve akraba ilişkilerinin son derecede güçlü olduğu, basit ve sade bir sosyal hayatın lezzetini anlamaya çalışalım.

O günlerde rastladığı mevsime göre ramazan ayı girmeden günler öncesinden hazırlıklara başlanırdı. Kadınlar bazen ev halkı ile bazen da yakın komşularla bir araya gelerek iftar ve sahurda yenecek halka, içli kete, katmer, yufka börek, baklava gibi hamur işlerini hazırlarlardı. Bunlardan halka ve kete hemen bütün ailelerin temel hazırlığı idi.

Halka hamuru hazırlanır, 20-25 cm. uzunluğunda ortasından iki hat geöen elips şeklinde şekil verilir ve mahalle fırınına gönderilirdi. Burada fırıncının mahareti ile kıvamında odun ateşi ile piştikten sonra çıkarılır, bir müddet dinlendirilir ve sonra tekrar fırına atılarak çıtır çıtır gevremesi sağlanırdı.

Keteler ise sade ve içli olmak üzere iki kısımda hazırlanır, içli olanların içine tahin, ceviz, yağ gibi iç malzemeleri konularak yine fırına gönderilirdi. Sahurda halka ve ketenin yanında bağlarımızın mahsulü olan yerli kayısı ve üzüm hoşafı kaşıklanırdı ki o zamanlar asla çay içme adeti yoktu.

İftar vakti yaklaşınca erkekler her mahallede bulunan mahalle meydanında toplanarak çeşitli sohbetler, şakalaşmalarla birlikte kaleden atılan kurusıkı top sesini beklerlerdi. şehrin hemen her yerinden duyulan top sesinden sonra çocuklar da önceden hazırladıkları mantar tabancalarını, çatapatları patlatırlar ve herkes büyük bir telaş ile evlerine koşardı.

Evde hanımların saatlerce uğraşarak hazırladıkları yer sofrasındaki büyük sini etrafına bağdaş kurarak yerleşen ev halkı, aile büyüğünün bir iftar duası ile oruçlarını açmanın manevî hazzına ulaşırlardı. Yemeğe genellikle un çorbası ile başlanır, sonra nefis ev ekmeği ile sucukiçi, peynir, reöel tahin-pekmez gibi iftariyeliklerle devam edilir ve ailenin maddî durumuna göre pilav veya ocakta saatlerce pişerek sofraya gelmiş bulunan pehli, patlıcan oturtması gibi yemeklere nefis bir kayısı hoşafı eşliğinde kaşık sallanırdı.

Aceleyle yenen iftar sofrasından sonra yine bir telâş ile abdest ve akşam namazının edası yerine getirilir ve ev halkı tatlı bir rahavet içinde kısa bir istirahat faslına başlarlardı. Daha sonra erkekler, kadınlar yatsı ve teravih namazları için camilere yönelirler, çocuklar için ise sokaklar en eğlenceli oyun alanlarına dönerdi. Namaz sonrası ise o günkü dinî görevlerini yapmanın hazzı içinde evlere dönülür, çoğu günlerde komşular veya akrabalar bir araya gelerek şakalaşma ve sohbetler eşliğinde telteli çeker veya ilerleyen saatlerde arabaşı ziyafetine katılırlardı.

Telteli o günlerin en revaçta tatlısı idi. Çarşıda birçok yerde satılan ve ‘‘ağda’’ denilen şeker bezesi alınır, sobada biraz yumuşatıldıktan sonra beş-altı kişi yuvarlak şeker bezesinin ortasına açtıkları deliği yavaş yavaş genişleterek ve sekiz şeklinde en az 18 defa katlayarak vesikunabulayarak ağdayı saö kılı kadar inceltirlerdi. Sonra yapışmaması için unlayarak dışarda soğumaya bırakırlardı. Evin hayadına soğumaya bırakılan teltelinin bazen mahallenin gençleri tarafından çalındığı da olurdu.

Arabaşını yapmak ve yemek, daha doğrusu yutmak ise ayrı bir sanattı. Genellikle bir ölçü özlü una beş ölçü su ilâvesiyle yapılan arabaşı hamurunun kıvamını her kadın tutturamazdı. Çünkü hamur yutulurken sert olup boğaza takılmamalı, çok yumuşak olup ta

©Tüm hakları saklıdır. Yazılı izin alınmadan basılamaz, çoğaltılamaz, kopyalanamaz, dağıtılamaz. Sadece kaynak göstermek kaydı ile atıfta bulunulabilir.

dağılmamalıydı. Döküldüğü sini içinde de kaşık darbeleri ile “mücrim” gibi titremeliydi. Çorbasının kıvamı lezzetini tutturmak ta önemliydi. Sininin etrafına dizilen misafirler büyükçe bir hamur dilimini kaşığına alır, sonra sininin ortasında bulunan tastaki çorbaya hamuru daldırarak bir seferde çiğnemedi yutarlardı.

Çoğu zaman sahura kadar devam eden bu yeme içme ve sohbet faslı sabah namazı ile son bulur ve yeni bir oruç gününe hazır olmak üzere istirahate çekinilirdi.

Şehirde gün içinde çarşı pazar gayet hareketli olur, oruç keyfi ile özellikle gıda maddeleri alışverişi yoğunlaşırdı. Lokantaların hemen hepsi ramazan boyunca kapatılır, şehirdeki açık birkaç lokanta ise önüne perdeler gererek oruçlu olmayan yabancı, hasta veya gayri Müslümlere hizmet ederlerdi. Oruç tutmayanlar asla açıkta bir şey yiyip içmezler ve oruç tutanlara azamî saygıyı gösterirlerdi.

Nihayet bir ramazan ibadetini daha tamamlayan Müslümanlar, bedenlen süzölmüş ama ruhen yücelmenin hazzı içinde Kaşgarlı Mahmud’un belirttiği gibi, Oğuzlar’ın “sevinç ve eğlence günü” karşılığı olarak “iyd” (عيد) kelimesi yerine “badram-beyrem ya da bayram” kelimesi ile adlandırdıkları güne erişirlerdi.

Dinî bayramların ibadet ve eğlence gibi iki yönü var idi. Ancak günümüz dinî bayramlarında ibadet yönü ağır basmakta, eğlence yönü ise, toplumun bazı kesimlerinde yaşanmaktadır. Daha sonraki devirlerde, dinî bayramlara millî bayramlar da eklenmiştir. Zira genel bir tarif olarak bayram, dinî ve millî bakımdan özel önemi olan ve milletçe kutlanan gün veya günler olarak kabul edilmektedir.

Günler öncesinden evlerde bayram temizlikleri yapılır, halılardan perdeler her şey yıkanır, bayramda mis gibi koksun diye bütün ev havalandırılırdı. İkrâm edilecek” bayramın tadı” tatlılar, sini sini baklavalar ve börekler ile yaprak sarmaları, kayısı ve erik hoşafı evde hazırlanırdı.

Çocuklar için büyüklerin, akrabaların kucaklarında yaşanan sevgiydi eski bayramlar. Özellikle arife gününden banyo yapılır, bayramlıklar ütülenir, muhakkak yatağın başucuna konur, hatta birkaç kez yerlerinde duruyor mu diye kontrol edilir, yeni elbiselere mutlulukla bakılırdı. Bayram sabahı erkenden sevinçle, coşkuyla kalkılır, yeni elbiseler, potinler giyilirdi. Hatta çocukların bitmez tükenmez oyuncak talepleri bile” Bayrama az kaldı” denilerek bayram günlerine ertelenirdi.

Ebediyete intikâl etmiş olan yakınlar bayramlarda unutulmaz, arife günü mezarları ziyaret edilerek dualar okunur, mezarların etrafı temizlenip çiçekleri sulanırdı.

Erkek çocuklar babalarıyla, dedeleriyle bayram namazına giderdi. Sabah erkenden kalkılan ama uykuyu alamamış bile olsa hiç” mızızlanmadan” gidilen bayram namazları sonrası Hanımların birgün önceden kabuğundan ayırarak ıslatıp, pörtlettikleri (Pırlattıkları) nohutla, özel pirzola, gerdan ya da incik etinden hazırlanıp pişirilen Kayseri’ye has “yahni-pilâv” yenme faslına geçilir ve üstüne de yine evde yapılmış ve en az 6 kat hamurdan 6 yumurta ile hazırlanmış tereyağlı suböregini ve güllü baklavayı mideye indiren ev halkı, en güzel elbiselerini giyerek kendi aralarında tüm aile büyükten küçüğe sırayla bayramlaşır, hediyeler, harçlıklar verilirdi.

Küskünlüklere son verilir, dargınlar barıştırılırdı. El öpenler daha çoktu, yaşlıların, hastaların kimsesizlerin kapısı daha fazla çalınırdı. Bütün mahalleli birbiriyle bayramlaşırdı. Gurbetteki dost ve yakınların bayramı içine birkaç fotoğraf konulmuş kartpostallar gönderilerek kutlanırdı. Bayram sabahı Kayseri kalesindeki emektar topun ateşlenmesi ile müjdelenirdi.

©Tüm hakları saklıdır. Yazılı izin alınmadan basılamaz, çoğaltılamaz, kopyalanamaz, dağıtılamaz. Sadece kaynak göstermek kaydı ile atıfta bulunulabilir.

Yahni-Pilav

Sonra kutlanan Kurban Bayramı ise; kurban kesme telâşı başlar. Kurbanın kesilip, parçalanıp dağıtılacak ve yenecek kısımlarının ayrılmasından sonra ev halkı yorgun argın ya eş dost akraba ziyaretlerine başlarlar özellikle de gençlerin kapı kapı dolaşarak bütün komşuları, akrabaları, yaşlıları ziyareti başlar, elleri öpülür, gönülleri hoş edilirdi. Büyükler de çocuklara harçlık, şeker, mendil verirdi. Hatta bol harçlık veren komşunun bayram boyunca kapısından çocuklar eksik olmazdı. Yaşlıların evleri ise arka arkaya gelen misafirleri kabulle şenlenir ve evin genç kızı veya gelini nefis ev böreklerini, baklavalar ve şerbetler ikram ederlerdi.

Çocukların ceplerinin harçlıklarla dolduğunu bilen seyyar satıcılar sokakları doldurur, dondurma, horoz şekeri, macun, pamuk helva satardı. Mahalle bakkalından Arap kızı sakızı alınır, patlatılan çatapatlar, mantar ve maytaplar çocukların sevinç seslerine karışırdı. Sokakta akranlarla oynanan met-değnek, aşık, misket, kuyu kazmaca, kovalamaca, uzun eşek, beştaş, dokuz kiremit, bokunu dik, saklambaç, evcilik gibi oyunlar çocukların hayal dünyasında unutulmaz hatıralar bırakırdı.

Şehrin Cumhuriyet meydanında veya Hacıkılıç Çeşmesi'nin yanında boş arsaya lunaparklar, bayram çadırları kurulur, döner dolaplar, salıncaklar, tavşana kader çektirenler ve hatta ayı oynaticılarla beraber gösteriler düzenlenir, çeşitli basit kumar aletleri ile kasnak atılarak kazanılmaya çalışılan hediyeler insanları meşgul ederdi. Hele bir “Şahmeran” çadırı vardı ki oraya para ile girilir yerde yatmakta olan kafası kadın, gövdesi yılan bir mahlûk korkuyla izlenirdi. Bazen de lüna parkın bir köşesindeki ip cambazı heyecanla seyredilirdi ki bu cambazların en tanınmış “boncuk” lakâplı kişi idi. Bu hünerli cambaz;

Cambaz Boncuk ben geldim.

Sizlere neşe getirdim.

Cambazlıktır hünerim

Şarkı söyler dans ederim.

Hep beraber çoşalım.

Ellere tempo tutalım.

Üzüntüyü unutup

©Tüm hakları saklıdır. Yazılı izin alınmadan basılamaz, çoğaltılamaz, kopyalanamaz, dağıtılamaz. Sadece kaynak göstermek kaydı ile atıfta bulunulabilir.

Zevkimize bakalım.

Oy dingala dingala
Kömür koydum mangala
Ayşe, Fatma dostun var
Çalkala Boncuk çalkala.

Babamdan miras kaldı.
Onu da çapkınlar aldı.
Çapkınların yüzünden
Ayağımda pantol kalmadı.

Oy dingala dingala
Kömür koydum mangala
Ayşe, Fatma dostun var
Çalkala Boncuk çalkala.

H. Erkiletlioğlu

©Tüm hakları saklıdır. Yazılı izin alınmadan basılamaz, çoğaltılamaz, kopyalanamaz, dağıtılamaz.
Sadece kaynak göstermek kaydı ile atıfta bulunulabilir.

www.haliterkiletlioglu.com

Tekerlemesini söyleyerek gösterisini devam ettirir, ayağında bağlı bir teneke ve elinde uzun denge sığı ile bazen düşüyormuş gibi yaparak yürekleri ağıza getirirdi. Bu gösterinin en heyecanlı sahnesiydi.

Bayramlar, komşuları ve akrabaları birbirine kenetleyen, insanları basit ama samimi ve anlamlı ilişkilerle mutlu eden fırsat günleriydi ve İşte insanlara eski ramazanları ve bayramları özleten, hasretle aratan sihirli formül bu ayrıntılarda yatmaktaydı.

Bir nebze anlatmaya çalıştığımız, toplumu kaynaştıran, çocukları sevince boğan, küskünleri barıştıran düşkünleri umutlandıran bu mübarek saadet günleri yazımızı büyük şairimiz Arif Nihat Asya'nın DUA şiiri ile bitirelim:

“Biz, kısık sesleriz...minareleri,
Sen, ezansız bırakma Allah'ım!
Ya çağır surda bal yapanlarını,
Ya kovansız bırakma Allah'ım!
Mahyasız minareler...göğü de,
Kehkeşansız bırakma Allah'ım!
Müslümanlıkla yoğrulmuş yurdu,
Müslümansız bırakma Allah'ım!
Bize güç ver...cihad meydanını,
Pehlivansız bırakma Allah'ım!
Kahraman bekleyen yığınlarını,
Kahramansız bırakma Allah'ım!
Bilelim hasma karşı koymasını,
Bizi cansız bırakma Allah'ım!
Yarının yollarında yılları da,
Ramazansız bırakma Allah'ım!
Ya dağıt kimsesiz kalan sürünü,
Ya çobansız bırakma Allah'ım!
Bizi sen sevgisiz, susuz, havasız,
Ve vatansız bırakma Allah'ım!
Müslümanlıkla yoğrulmuş yurdu,
Müslümansız bırakma Allah'ım!

Dualarımızın, oruçlarımızın kabulü niyazı ile değerli okuyucularımın ve bütün Müslümanların Ramazan-ı Şeriflerini ve bayramlarını kutlarım.

©Tüm hakları saklıdır. Yazılı izin alınmadan basılamaz, çoğaltılamaz, kopyalanamaz, dağıtılamaz. Sadece kaynak göstermek kaydı ile atıfta bulunulabilir.